

Amir Muzur • Iva Rinčić, *Van Rensselaer Potter i njegovo mjesto u povijesti bioetike*, Pergamena, Zagreb, 2015, str. 212.

U današnjem vremenu se osjeća neizmijerna potreba za odgovornim djelovanjem ljudskoga bića prema okolišu i životinjskome svijetu, ali i za pravovaljanim odnosom u svijetu zdravstva, farmacije i medicine unutar kojeg su uprisutnjeni brojni, prvenstveno etički, problemi. Znanost unutar koje se reflektiraju navedeni moralni problemi naziva se bioetika. Naime, pod njome se nerijetko podrazumijeva znanost opstanka, a usko je povezana i sa medicinskom etikom, te je kao takva neodvojiva od praktičke filozofije. O historijskom razvoju ove znanosti govori i nova knjiga profesora Medicinskoga fakulteta u Rijeci Amira Muzura i Ive Rinčić. Dakle, *Van Rensselaer Potter i njegovo mjesto u povijesti bioetike* jeste naslov djela kojeg predstavljamo, i zapravo je biografskog karaktera budući da zbori o životnom putu „oca

američke bioetike“ V. R. Pottera i razvoju njegovog bioetičkoga koncepta. Knjiga se sastoji od šest iscrpnih i izuzetno informativnih poglavlja, te pored njih, sadrži i značajne prateće dijelove poput zahvale, predgovora, kao i dodatka bibliografske naravi oslovljenog *Van Rensselaer Potter: pokušaj bibliografije*. Između ostaloga, strukturu štiva još čine i popis korištene literature, sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku, potom kazalo imena i naposljetku bilješke o autorima.

U prvom poglavlju koje nosi naziv *Rak i mir: život i djelo Vana Rensselaera Pottera* ukratko se opisuje njegovo rođenje, djetinstvo, mladost, kao i obrazovanje te početna univerzitetska karijera. U ovome dijelu knjige biva razotkrivena vrlo česta pogreška prilikom portretiranja Potterovog života, a to je da nije nizozemskog

porijekla, što je uvriježeno mišljenje, već su njegovi preci došli iz Evrope dosta ranije, čak i prije Američke revolucije. Osim toga u nastavku teksta bivaju tretirani specifikumi iz njegovog života poput činjenice da je izbjegavao raditi na vojnim projektima tokom Drugog svjetskog rata, te da je bio učenicom nobelovca, ali i što je mnogo važnije, da je bio učitelj jednom dobitniku Nobelove nagrade. Nakon prolegomene o životu znamenitog bioetičara slijedi drugo poglavlje *Dobri čovjek iz Wisconsina: V. R. Potter u kontekstu prostora i vremena*. Na stranicama ovoga poglavlja, autori analiziraju unutarnje i izvanjske faktore što su utjecali na nastanak i zrijenje Potterovog koncepta bioetike, od mostovne znanosti, koja je trebala razmatrati primarno biomedicinske i prirodne znanosti, pa sve do široko postavljenoga polja bioetike, koje obuhvaća i područje ekoetike. Muzur i Rinčić detektiraju „unutarnja“ ekletantna nadahnuća i utjecaje u Potterovim uratcima poput činjenica da je inkorporirao u svoja bioetička razmatranja poruke autora kao što su Rachel Carson, zatim antropologinje Margaret Mead, ekologa i okolišnog aktiviste Alda Leopolda, te teologa Pierre Teilharda de Chadrina, i nesumnjivo posebno utjecajnoga

humaniste: liječnika, filozofa i teologa Alberta Schweitzera. Kao izvanjski utjecaj biva ukratko elaboriran historijsko-društveni razvoj područja Wisconsina, tj. ukazano je na značaj njemačke doseljeničke populacije u društvenom, ekonomskom, znanstvenom ali i okolišnom razvoju samog regiona što je između ostaloga znatno utjecalo na formiranje Potterovih bioetičkih stavova. Nakon što su predočili ezoterijske i egzoterijske utjecaje u Potterovom znanstvenom radu, u narednom, trećem poglavlju *Utišano proljeće: jesu li Washington i New York oteli bioetiku da je spase ili pokvare?* biva obrađen nastanak dvije divergentne bioetičke institucije tj. *Kennedy institut za etiku* iz Washingtona i *Hastings centra* iz New Yorka. Tom prilikom prezentiran je odnos utemeljitelja i znanstvenika sa ovih ustanova prema V. R. Potterovom doprinosu o polju bioetike. Osim predstavljanja nastanka i razvoja ove dvije vrlo značajne bioetičke institucije, u knjizi biva riječi i o njihovom finansiranju, kao i najznačajnijim znanstvenicima, koji su radili, odnosno rade, na njima. Sukladno tome je istaknuto reduciranje pojma bioetike na polje medicinske etike u okviru izučavanja i istraživanja na Kennedyjevom institutu, što je esencijalno drukčije, u usporedbi

sa Potterovim pristupom bioetici. Pored ostalog, u poglavlju je opisano i ignoriranje Potterovog doprinosa bioetici, kao i pokušaj priskrblijanja svih zasluga za inoviranje ovoga pojma. S treće strane predočeno je Potterovo nastojanje kreiranja mreže bioetičara na globalnoj razini u kome značajno mjesto dobivaju i brojna imena koja su na određni način stvarala bioetičku misao i infrastrukturu u različitim dijelovima zemaljske kugle, pa tako i na Balkanu, zbog čega autori naznačuju Potterovu povezanost sa pokojnim profesorom Ivanom Šegotom, što je evidentno u njihovoj saradnji naročito potkrijepljenoj e-mailovima. Zanimljiv je, inače, podatak da je Potter od 1998. godine svoja predavanja diljem planete počeo slati na video vrpcama, a posljednje njegovo video obraćanje upućeno je na Cres / Mali Lošinj. Poslije institucionalnog razviđanja bioetike, u potonjem poglavlju *Očevi i oci: što je V. R. Potter dobio, a što izgubio otkrićem djela Fritza Jahra* autori su posvetili pažnju portretiranju i uspoređivanju segmenata iz života njemačkog pastora i američkog profesora. Primjećuje se zajednička životna crtica da su obojica intelektualaca morali skrbiti o bolesnim suprugama, kao i da su bili zapostavljeni od nekih američkih bioetičkih institucija.

Jahr je i danas, vjerovatno zbog religijsko-pastorskog i evropskog porijekla zanemaren u SAD-u, dočim je Potter, pak, na američkome tlu ignoriran naročito često iz utilitarnih razloga od strane određenih znanstvenih institucija. U ovome poglavlju deskribiraju se, također, i brojne diferencijacije u njihovim životima, poput činjenice da je Jahr, s jedne strane, bio vjersko-teološki orijentiran pisac i znanstvenik, dok je Potter, s druge strane, isključivo pristupao bioetici iz sekularno humanističkog svjetonazora. Na osnovu čitanja knjige mogu se primijetiti i razlike u njihovim životnim putevima poput činjenice da Jahr nije dobio priznanje tokom života, za razliku od Pottera, koji je još za života bio cijenjen u oblasti istraživanja raka.

U sljedećem, tj. petom poglavlju knjige *Bioetika i njene razvojne faze: između filozofije, znanosti i religije* predstavljano je zrelo životno razdoblje V. R. Pottera. Uvjetno se može kazati da ta životna i znanstvena dob počinje tokom šezdesetih i sedamdesetih godina prošloga stoljeća. U to vrijeme se zalaže za proces edukacije u nekoliko životnih sfera poput odnosa među rasama, očuvanja okolišnih dobara, zatim iskorištavanja prirodnih resursa poput mora, okeana, sunčeve energije i sl. Inače u ovom periodu se

javlja njegova kovanica bioetika, te, vođen bioetičkim duhom u brojnim znanstvenim diskusijama, izlaže snažna i hrabra etička promišljanja o prodaji i proizvodnji lijekova, kozmetike, deterdženata, kao i brojnih drugih okolišnih onečišćivača. Još jedan životni specifikum, što se primjećuje na stranicama knjige je osobito značajan za teologe i religiole, a to je njegova orijentiranost prema deizmu i panteizmu. Zatim je primijetno da je jedan od rijetkih teologa kojeg uvažava Hans Küng, budući da tübingski teolog u svome *Weltethosu* zaziva koaliciju religioznih i nereligioznih, kao i theista, atheista i agnostika zaradi spasa planete. S druge strane Potter, ipak parcijalno kritizira Künga, iz razloga što švicarski teolog ne uočava svjetski problem prenapučenosti planeta. Pored navedenog, osamdesetih godina prošlog stoljeća Potter se počinje zalagati za doktrinu *globalne bioetike*, budući da bi prema njegovom mišljenju njome bila motivirana geoterapija, a samim time bi se sačuvala planeta, eko sustav i ljudski rod. Takav nauk bio je popraćen utopističkim razmišljanjima o eliminiranju bolesti i destrukcijom oružja za masovno uništenje. Analogno tome, vođen naukom *globalne bioetike* Potter je podržavao ideju

ograničenja ljudske populacije prema principu istodobnog očuvanja ljudskog dostojanstva. Štaviše u ovome učenju njegova usredsređenost jednim dijelom je bila usmjerena, najvjerojatnije pod utjecajem Alda Leopolda, i na problem okoliša. Iz toga razloga je cilj Potterove *globalne bioetike* bio zapravo sintetizirati medicinsku i ekološku etiku, čime bi se omogućila težnja u potrebi za očuvanjem okoliša s jedne, i moralnog odlučivanja u zdravstvenoj skrbi s druge strane. Riječki profesori analizom Potterovih naslova detektiraju i specifične nekonzistentnosti, jer Potter u više navrata involvira nove neologizme poput *globalna bioetika*, *duboka bioetika* i naposljetku *stvarna bioetika*. Muzur i Rinčić uočavaju da je neologizam *duboka bioetika* razvijen pod utjecajem pojma *duboke ekologije* Arne Naessa, čime se evidentno zamjećuje i određena „neoriginalnost“ u nekim segmentima Potterovih zaključivanja.

Nakon petog poglavlja uslijedio je dio oslovljen sa *Umjesto pogovora*. U sažetoj formi autori ukratko ponavljaju fundamentalne smjernice u Potterovom znanstvenom djelanju uz razmatranje njegovih bioetičkih stremljenja, ali se pri tome osvrću na *nesretnu svijest* proizašlu u međusobnom natjecanju nekoliko američkih vrlo značajnih

bioetičkih institucija. Pored toga, predočuju razvoj Potterove bioetičke misli kroz četiri razvojna stupnja. Prvotno bioetičko razdoblje njegovog duhovnog uspona je trajalo u vremenskom rasponu od 1956. do 1966. godine, kada je rasuđivao relaciju religije, nauke i društva. Zatim je uslijedio stadij od 1966. do 1975., u kome dolazi do konstituiranja pojma bioetike u SAD-u, te njeno institucionalno etabliranje. To je ujedno i razdoblje nastanka značajnih Potterovih uradaka u polju bioetike. Treća etapa (1975–1987) jeste, zapravo, razdoblje Potterovog enormnog razočaranja, frustracije i gorčine zbog zanemarivanja njegovog doprinosa u ovoj oblasti. Potom je uslijedila, kako je autori knjige označavaju, četvrta faza što je trajala od 1987. do 2001. godine. Tada dolazi do proširivanja njegovog razumijevanja pristupa bioetici, primarno na osnovu djela Alda Leopolda, što se nadalje odsijava i na oblast ekoetičkih problema, a u konačnici rezultira nastankom koncepta *globalne bioetike*. Pored toga zbiva se i disperzija Potterove bioetičke mreže primarno na područjima izvan SAD-a, tj. u Europi i Južnoj Americi. U okviru toga, Iva Rinčić i Amir Muzur analizom tekstova historičara bioetike zapažaju zanemarivanje, ignoriranje i potpuno nespomi-

njanje Potterovog doprinosa u znanstvenom polju bioetike u SAD-u, što implicira da Potter nije bio samo zanemaren institucionalno, već i od strane kolega. Autori ističu autističnost anglofonog znanstvenog miljea prema evropskim autorima poput Jahra, ali i američkog bioetičkog velikana V. R. Pottera. Na samom kraju knjige Muzur i Rinčić naprosto žale, jer nije došlo do intenzivnije i dublje saradnje između Pottera i Hellegersa, pošto su njihovi stavovi u značajnoj mjeri podudarni.

Prilikom iščitavanja knjige primjećuje se da su autori, osim knjiga, stručnih i znanstvenih članaka i tekstova koji su im bili dostupni, koristili i druge vrlo značajne izvore, a to su dokumenti, te pisane i elektroničke prepiske iz Potterove privatne zaostavštine. Između ostaloga, knjiga je potkrijepljena i sa nekoliko fotografija iz različitih životnih razdoblja V. R. Pottera, tj. od njegove rane mladosti, pa sve do kasne starosti.

Iz navedenog se može zaključiti da je naslov *Van Rensselear Potter i njegovo mjesto u povijesti bioetike* značajan doprinos u razotkrivanju jednog povijesnog zrijenja i razvoja pojma bioetike na američkome tlu. S obzirom na sadržaj, ali i značaj znanstvenog područja bioetike, može se ustvrditi da ovo štivo jeste od osobitog značaja stu-

dentima i nastavnicima medicine, zdravstvenih studija, farmacije, stomatologije, ali i humanističkih znanosti poput filozofije, religijologije i teologije jer primarna intencija samoga Pottera je bila da upravo bioetika bude mostovna znanost budućnosti, koja će spajati različite discipline a osobito humanističke i prirodoslovne.

Izdavač ovog naslova je renomirana izdavačka kuća *Pergamena* iz

Zagreba, što je ujedno i trideset i prva knjiga s tematikom bioetike u tiskanom izdanju ove kuće. Pored ostalog, ovo bioetičko štivo sadrži preko dvije stotine stranica, te je nastalo u okviru projekta „Korijeni bioetike: američki i evropski doprinosi konstrukciji jedinstvene povijesti“.

Orhan Jašić

UDK 28-184

Pogled na knjigu *Akaidiska učenja Ebu Hanife* autora Adnana Silajdžića i Samira Beglerovića

Ovom prilikom prikazujemo knjigu *Akaidiska učenja Ebu Hanife*, inače djelo profesora Adnana Silajdžića i Samira Beglerovića. Knjiga je nastala na prijedlog reisu-l-uleme Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini Husein-ef. Kavazovića, a publicirana je 2016. godine, a izdavač je El-Kalem iz Sarajeva. Štampana je uz pomoć humanitarne organizacije „Beni Hašim“.

Djelo je posvećeno Nedžib-ef. Smailbegoviću profesoru Šerijatske sudačke škole, zatim Ahmed-ef. Bureku profesoru akaida na Višoj islamsko-teološkoj školi, kao i Ahmed-ef. Smajloviću profesoru akaida na Islamskom teološkom fakultetu. Knjiga sadrži 282 stranice. Sastoji se od predgovora autora, dok je, glavni dio knjige, podijeljen u šest poglavlja, nakon kojih je ponuđen i spisak